

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 449

Ekonomia

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2016

Redakcja wydawnicza: Joanna Świrska-Korłub, Jadwiga Marcinek

Redakcja techniczna i korekta: Barbara Łopusiewicz

Łamanie: Beata Mazur

Projekt okładki: Beata Dębska

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania
znajdują się na stronach internetowych

www.pracnaukowe.ue.wroc.pl

www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Publikacja udostępniona na licencji Creative Commons

Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 3.0 Polska
(CC BY-NC-ND 3.0 PL)

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2016

ISSN 1899-3192

e-ISSN 2392-0041

ISBN 978-83-7695-616-9

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Zamówienia na opublikowane prace należy składać na adres:

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

ul. Komandorska 118/120, 53-345 Wrocław

tel./fax 71 36 80 602; e-mail: econbook@ue.wroc.pl

www.ksiegarnia.ue.wroc.pl

Druk i oprawa: TOTEM

Spis treści

Wstęp	11
Piotr Adamczewski: Organizacje inteligentne w rozwoju społeczeństwa wiedzy / Intelligent organizations in the development of knowledge society	13
Maciej Banasik: Siła demokracji a władza finansjery na przykładzie kryzysu w Grecji / The strength of democracy vs. the power of high finance on the example of the crisis in Greece	23
Paweł Białynicki-Birula, Łukasz Mamica: Uwarunkowania i efekty polityki przemysłowej w świetle neoweberowskiej koncepcji państwa / Determinants and effects of industrial policy in the context of the neoweberian state model	40
Jan Borowiec: Integracja handlowa jako determinanta synchronizacji cykli koniunkturalnych w strefie euro / Trade integration as a determinant of business cycles synchronization in the Euro Area	52
Malgorzata Bułkowska: Potencjalny wpływ bilateralnych umów handlowych na wzrost gospodarczy UE – przewidywane skutki dla polskiego sektora rolno-spożywczego / Potential impact of the bilateral trade agreements on the economic growth in the EU – expected consequences for the Polish agri-food sector	61
Sławomir Czetwertyński: Produkcja partnerska a nieformalny obrót cyfrowymi dobrami informacyjnymi / Peer production vs. informal distribution of digital information goods	72
Ireneusz Dąbrowski: Mechanizmy sprzężeń zwrotnych i ujęcie cybernetyczne w ekonomii / Feedbacks and cybernetic coverage in economics	86
Tomasz Dębowski: Polityka regionalna Unii Europejskiej w Polsce – teraźniejszość i przyszłość / Regional policy of the European Union in Poland – present and future	96
Wirginia Doryń: Innowacyjność sektora niskiej techniki w krajach Unii Europejskiej – analiza porównawcza / Innovation of the low technology sector in the European Union – a comparative analysis	109
Karolina Dreła: Prekariat – kierunki zmian i wpływ na rynek pracy / Precariat – directions of changes and impact on the labour market	118
Monika Fabińska: Droga kobiet do sukcesu biznesowego w dobie polityki równych szans / Women’s road to business success in the era of equal opportunities policy	130

Maria Fic, Daniel Fic, Edyta Ropuszyńska-Surma: Społeczno-ekonomiczne ograniczenia rozwoju gospodarczego Polski w kontekście pułapki średniego dochodu / Socio-economic constraints of the Polish economic growth in context of the middle-income trap	142
Paweł Głodek: Proces komercjalizacji wiedzy a struktury uczelni wyższej – ujęcie modelowe / Process of knowledge commercialization and university organisational units – model approach.....	155
Aleksandra Grabowska-Powaga: Uwarunkowania kształtowania kapitału społecznego – odniesienia do Polski / Factors that influence social capital – references to Poland.....	169
Alina Grynia: Poziom oraz struktura finansowania działalności badawczo-rozwojowej na Litwie na tle pozostałych krajów UE / Level and structure of investment in research and development in Lithuania in comparison with other countries	177
Mariusz Hamulczuk, Jakub Kraciuk: Procesy globalizacji a wzrost gospodarczy w krajach europejskich / Globalisation processes vs. economic growth in the European countries	191
Anna Horodecka, Liudmyła Vozna: The vulnerability of the labor market as the effect of the human motivation to work / Wrażliwość rynku pracy jako skutek motywacji człowieka do pracy	207
Agata Jakubowska: Instytucjonalne podłoże relacji podmiotów funkcjonujących na rynku / Institutional background of relations between entities on the market	216
Ewa Jaska: Uwarunkowania makroekonomiczne rozwoju rynku reklamy medialnej w Polsce / Macroeconomic conditions for the development of media advertising market in Poland	224
Michał Jurek: Społeczna odpowiedzialność biznesu – ewolucja koncepcji i jej znaczenia / Corporate social responsibility – evolution of the concept and its importance.....	234
Renata Karkowska, Igor Kravchuk: Struktura inwestorów na GPW w Warszawie w kontekście zmian makroekonomicznych i rynkowych / Structure of investors in the Warsaw Stock Exchange in the context of macroeconomic and market changes.....	246
Grażyna Karmowska: Analiza i ocena poziomu ekoinnowacji w nowych krajach członkowskich Unii Europejskiej / Analysis and assessment of the level of eco-innovation in the new member countries of the European Union	257
Dariusz Kielczewski: Racjonalność człowieka gospodarującego w ujęciu koncepcji <i>homo sustinens</i> / Rationality of managing man in the concept of <i>homo sustinens</i>	269

Krystyna Kietlińska: Rola powiatowych urzędów pracy w przeciwdziałaniu bezrobociu w Polsce / The role of district labour offices of work in counter-acting unemployment in Poland	277
Aneta Kisiel: Kształtowanie kapitału ludzkiego – wybrane problemy / Human capital shaping – selected issues	289
Dariusz Klimek: Funkcja ekonomiczna imigracji na polskim rynku pracy / The economic function of immigration on the Polish labor market	300
Paweł Kocoń: Zarządzanie informacją – utajnianiem i ujawnianiem – jako funkcja zarządzania publicznego / Managing the information – encryption and disclosure – as public management functions	310
Anna Kozłowska, Agnieszka Szczepowska-Flis: Weryfikacja hipotezy schumpeterowskiej w kontekście rodzajowej struktury wdrażanych innowacji / Verification of Schumpeterian hypothesis in the context of generic structure of innovations	319
Anna Kozłowska, Agnieszka Szczepowska-Flis: Wpływ wybranych warunków działalności gospodarczej na aktywność innowacyjną przedsiębiorstw / Influence of chosen conditions of economic activity on innovation activity of enterprises	329
Joanna Kudelko: Nowy paradygmat rozwoju w realizacji polityki spójności / New paradigm of development in the implementation of cohesion policy	340
Wojciech Leoński: Rola państwa i instytucji rządowych w promowaniu koncepcji społecznej odpowiedzialności biznesu w Polsce / The role of the state and government agencies in promoting the concept of corporate social responsibility in Poland	350
Renata Lisowska: Kształtowanie przewagi konkurencyjnej małych i średnich przedsiębiorstw poprzez wykorzystanie wzornictwa przemysłowego – doświadczenia województwa wielkopolskiego / Shaping the competitive advantage of small and medium-sized enterprises through the use of industrial design – experience of the Wielkopolskie Voivodeship	358
Irena Łącka: Wkład uczelni i instytutów badawczych w ochronę własności przemysłowej w Polsce w latach 2009-2014 / Input of universities and research institutes on the protection of industrial property in Poland between 2009 and 2014	368
Agnieszka Malkowska: Eksport województwa zachodniopomorskiego – charakterystyka i znaczenie dla regionu / Exports in Zachodniopomorskie Voivodeship – profile and significance for the region	381
Natalia Mańkowska: Usługi e-administracji a konkurencyjność międzynarodowa w wymiarze instytucjonalnym / E-government services and institutional competitiveness	392
Grażyna Michalczuk, Julita Fiedorczyk: Kapitał intelektualny kraju (NIC) – konceptualizacja podejść / National intellectual capital (NIC) – the conceptualization of approach	402

Michał Michorowski, Artur Pollok, Bogumiła Szopa: Przeobrażenia w sferze dochodów gospodarstw domowych w Polsce według grup społeczno-ekonomicznych w latach 1993-2014 / Transformations in household incomes in Poland by socioeconomic groups in 1993-2014	412
Dorota Milek: Przestrzenne zróżnicowanie innowacyjności polskich regionów / Spatial diversity of Polish regions innovativeness	424
Bogumiła Mucha-Leszko: Przyczyny słabego ożywienia koniunktury gospodarczej w strefie euro w świetle hipotezy o nowej sekularnej stagnacji / Causes of the Eurozone's slow economic recovery in the light of new secular stagnation hypothesis	436
Rafał Nagaj: Działania zbiorowe i na rzecz innych – analiza porównawcza polskich, litewskich i hiszpańskich studentów / Collective actions and helping others – comparative analysis of Polish, Lithuanian and Spanish student)	450
Paulina Nowak: Regionalne zróżnicowania poziomu nasycenia w ośrodki innowacji i przedsiębiorczości / Regional variation in the level of saturation in the centers of innovation and entrepreneurship	462
Robert Pietrzykowski: Rozwój gospodarczy państw Europy Środkowej i Wschodniej jako członków Unii Europejskiej / Economic development of countries of Central and Eastern Europe as members of the European Union	476
Elżbieta Pohulak-Żołędowska, Arkadiusz Żabiński: Wykorzystanie idei otwartych innowacji we współczesnych gospodarkach / Open innovation concept in contemporary economies	487
Gabriela Przesławska: Otoczenie instytucjonalne jako czynnik międzynarodowej konkurencyjności kraju oraz inkluzywnego wzrostu / Institutional environment as a factor of country's international competitiveness and inclusive growth.....	498
Malgorzata Raczkowska: Jakość życia w krajach Unii Europejskiej / Quality of life in the European Union	511
Anna Rutkowska-Gurak: Refleksje nad metodologią nauk ekonomicznych / Reflections on the methodology of economic sciences	522
Stanisław Swadźba: Wzrost gospodarczy krajów Azji Południowo-Wschodniej i Unii Europejskiej. Analiza porównawcza / The economic growth of South-East Asia and the European Union. Comparative analysis	536
Anna Sworowska: Współpraca patentowa nauki i biznesu na przykładzie województwa podkarpackiego – analiza sieci / Network analysis of patent cooperation between science and business – the case of Subcarpathian region	547
Monika Szafrńska, Renata Matysik-Pejas: Społeczna odpowiedzialność banków komercyjnych w Polsce wobec środowiska naturalnego / Corpo-	

rate social responsibility of commercial banks in Poland towards the natural environment.....	559
Piotr Szkudlarek: Płeć studentów a ich aktywność społeczna w świetle badań nad kapitałem społecznym / Sex of students and their social activity in the light of research into the social capital	573
Agnieszka Szulc: Instytucje formalne i nieformalne na rynku pracy w Polsce / Formal and informal institutions on the labour market in Poland	584
Andrzej Szuwarzyński: Porównanie efektywności działalności badawczo-rozwojowej w krajach OECD / Comparison of efficiency of research and development in OECD countries	595
Magdalena Szyszko: Oczekiwania bliskie racjonalnym? Współczesne koncepcje kształtowania oczekiwań uczestników rynku / Bounded rationality of expectations? Modern hypotheses of expectations formation of market participants.....	606
Ewa Ślęzak: Migracje Polaków po 2004 roku a gospodarstwa domowe – implikacje teoretyczne i praktyczne / Migrations of the Polish after 2004 vs. the households – theoretical and practical implications	616
Mirosława Tereszczuk: Instrumenty polityki handlowej Unii Europejskiej a polski handel zagraniczny produktami rolno-spożywczymi / Trade policy instruments of the European Union versus the Polish foreign trade in agricultural products	627
Agnieszka Tomczak: Polityka monetarna i fiskalna w warunkach wysokiego zadłużenia / Monetary and fiscal policy in the conditions of considerable indebtedness.....	639
Katarzyna Twarowska: Efekty międzynarodowej koordynacji polityki walutowej w latach 1978-2015 / Effects of international monetary policy coordination in the period 1978-2015.....	652
Zuzanna Urbanowicz: Simulation analysis of the degree of inadequacy in the single monetary policy for the EU economy outside the euro zone / Symulacyjna analiza stopnia nieadekwatności jednolitej polityki pieniężnej dla unijnej gospodarki spoza strefy euro	665
Grażyna Węgrzyn: Absolwenci na europejskim rynku pracy – analiza porównawcza / University graduates at European labour market – comparative analysis	675
Danuta Witczak-Roszkowska: Kapitał społeczny polskich regionów / Social capital of Polish regions.....	686
Katarzyna Włodarczyk: Serwicyzacja konsumpcji w polskich gospodarstwach domowych / Servicization of consumption in Polish households.....	699
Renata Wojciechowska: Between economic triumphalism and anti-economism / Między tryumfalizmem ekonomicznym a antyeconomizmem	709

Malgorzata Wosiek: Migracje międzynarodowe w procesach dostosowawczych na rynkach pracy krajów UE w czasie kryzysu / International migration in the labour market adjustment processes in the EU countries during the crisis	718
Urszula Zagóra-Jonszta: Dwugłos klasyków francuskich na temat podatków – Bastiat i Sismondi / Two voices of French classics about taxes – Bastiat and Sismondi	730
Malgorzata Zielenkiewicz: Konkurencyjność krajów UE w świetle globalnego kryzysu finansowego / Competitiveness of the EU countries in the context of the global financial crisis	740

Wstęp

Z wielką przyjemnością oddajemy do Państwa rąk publikację pt. „Ekonomia”, wydaną w ramach Prac Naukowych Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu. Opracowanie składa się z 65 artykułów, w których autorzy prezentują wyniki badań w czterech obszarach problemowych analizowanych na poziomie mikro- i makroekonomicznym.

Pierwszy obszar przedstawia rozważania dotyczące rynku pracy i instytucji rynku pracy, a także roli kapitału ludzkiego w gospodarce. Znalazły się tutaj wyniki badań na temat np.: roli urzędów pracy w przeciwdziałaniu bezrobociu, wpływu instytucji formalnych i nieformalnych na rynek pracy, zjawiska prekariatu, sytuacji kobiet na rynku pracy w dobie polityki równych szans czy pozycji absolwentów na europejskim rynku pracy. Drugi obszar dotyczy problemów makroekonomicznych współczesnych gospodarek, często ukazywanych w kontekście analizy sytuacji Polski na tle innych krajów unijnych. W tej grupie artykułów zaprezentowano wyniki analiz dotyczących m.in.: interwencjonizmu monetarnego i fiskalnego w warunkach wysokiego zadłużenia, polityki monetarnej i fiskalnej w krajach unijnych, ograniczeń wzrostu i rozwoju gospodarczego, innowacyjności i przedsiębiorczości, działalności badawczo-rozwojowej oraz roli kapitału intelektualnego kraju. Trzeci obszar tematyczny prezentowanej publikacji stanowią aspekty mikroekonomiczne, omawiając je np. dokonano analizy relacji podmiotów funkcjonujących na rynku, poddano ocenie przeobrażenia w sferze dochodów gospodarstw domowych czy opisano wpływ migracji na gospodarstwa domowe w Polsce. Czwarty obszar obejmuje zaś opracowania dotyczące fundamentów ekonomii, m.in. racjonalności człowieka w ujęciu *homo sustinens*, nowych paradygmatów rozwoju, refleksji nad metodologią nauk ekonomicznych, koncepcji kształtowania oczekiwań uczestników rynku czy analiz poglądów klasyków francuskich na temat podatków.

Książka przeznaczona jest dla pracowników naukowych szkół wyższych, specjalistów w praktyce zajmujących się problematyką ekonomiczną, studentów studiów ekonomicznych oraz słuchaczy studiów podyplomowych i doktoranckich.

Artykuły składające się na niniejszą książkę były recenzowane przez samodzielnych pracowników nauki, w większości kierowników katedr ekonomii. Chcielibyśmy serdecznie podziękować za wnikliwe i rzetelne recenzje, często inspirujące do dalszych badań. Oddając powyższą publikację do rąk naszych Czytelników, wyrażamy jednocześnie nadzieję, że ze względu na jej wszechstronny charakter spotka się ona z zainteresowaniem i przyczyni do rozpoczęcia inspirujących dyskusji.

Jerzy Sokołowski

Maciej Banasik

Wyższa Szkoła Bankowa w Poznaniu
e-mail: banasik@katowice.cc

SIŁA DEMOKRACJI A WŁADZA FINANSJERY NA PRZYKŁADZIE KRYZYSU W GRECJI

THE STRENGTH OF DEMOCRACY VS. THE POWER OF HIGH FINANCE ON THE EXAMPLE OF THE CRISIS IN GREECE

DOI: 10.15611/pn.2016.449.02

JEL Classification: E44, F34, F36, F45, G15, P16

Streszczenie: Demokracja jest traktowana jako podstawa funkcjonowania większości państw na świecie. W Unii Europejskiej zapisano to w Traktacie o Unii Europejskiej (TUE). Mając to na uwadze, należy wnioskować, że dokonując odpowiednich wyborów, obywatele wyrażają swoją wolę. Wynik wyborów ma wpływ na prowadzoną politykę gospodarczą. Z drugiej strony mamy do czynienia z postępującą finansalizacją gospodarki i bezpośrednim wpływem finansjery na prowadzoną przez władzę politykę gospodarczą. Celem niniejszej publikacji jest analiza sytuacji politycznej i ekonomicznej Grecji przed kryzysem i w czasach kryzysu. Chodzi tutaj o relacje na linii świat finansów–polityka i wzajemne ich oddziaływanie. Artykuł stanowi próbę odpowiedzi na pytanie, kto ma być w tej walce zwycięzcą – finansjera czy demokracja, która – jak sugeruje Traktat o Unii Europejskiej – jest jej podstawą. W chwili wybuchu kryzysu (2010 r.) Grecja miała deficyt budżetowy na poziomie 13,6% PKB, a dług publiczny – na poziomie 115,1% PKB. Aktualnie dług publiczny sięga 180% PKB i jest najwyższy w całej Unii Europejskiej.

Słowa kluczowe: demokracja, finansjera, deficyt budżetowy, kryzys, unia walutowa.

Summary: Democracy is treated as the basis of functioning of the majority of countries in the world. In the European Union it was written down in the Treaty. Taking the above into consideration one should conclude that making adequate choices the citizens express their will. The result of polls influences the economic policy. On the other hand we deal with progressive economic financialization and the direct impact of high finance on the economic policy performed by the authorities. The aim of this publication is to analyse the political and economic situation of Greece before and during the crisis. It is mainly about the relations of the world of finances and politics and their mutual influence. It is an attempt to answer the question – who is to win in this fight – high finance or democracy, which as suggested in the European Union Treaty is its basis. At the moment the crisis started (2010) the budget deficit of Greece was at the level of 13.6% GDP and its public debt was 115.1% GDP. Now the public debt reaches the level of 180% GDP and is the highest in the entire European Union. The above situation and the savings programs imposed by the UE and financial institutions make the Greeks fed up with further cuts and sacrifices.

Keywords: democracy, high finance, budget deficit, crisis, monetary union.

1. Wstęp

Demokracja jest traktowana jako podstawa funkcjonowania większości państw na świecie. W Unii Europejskiej zostało to zapisane w Traktacie o Unii Europejskiej (TUE); jego artykuł 2 stanowi: „Unia opiera się na wartościach poszanowania godności osoby ludzkiej, wolności, demokracji, równości, państwa prawnego, jak również poszanowania praw człowieka, w tym praw osób należących do mniejszości. Wartości te są wspólne Państwom Członkowskim w społeczeństwie opartym na pluralizmie, niedyskryminacji, tolerancji, sprawiedliwości, solidarności oraz na równości kobiet i mężczyzn” [Traktat... 2011, s. 211].

Tytuł II Traktatu ma brzmienie „Postanowienia o zasadach demokratycznych”. W myśl artykułu 10 TUE podstawą funkcjonowania Unii jest demokracja przedstawicielska. Obywatele są reprezentowani na poziomie Unii w Parlamencie Europejskim. Jeśli chodzi o reprezentowanie krajów w Radzie Europejskiej przez szefów państw lub rządów, a w Radzie przez swoje rządy, to szefowie państw lub rządów i rządy odpowiadają demokratycznie przed parlamentami narodowymi albo przed swoimi obywatelami. Każdy obywatel Unii ma prawo uczestniczyć w jej życiu demokratycznym. Decyzje są podejmowane w sposób jak najbardziej otwarty i zbliżony do obywatela. Ostatni ustęp 4 brzmi następująco: „Partie polityczne na poziomie europejskim przyczyniają się do kształtowania europejskiej świadomości politycznej i wyrażania woli obywateli Unii” [Traktat... 2011, s. 215].

Mając to na uwadze, należy wnioskować, że dokonując odpowiednich wyborów, obywatele wyrażają swoją wolę. Wydarzenia ostatnich lat pokazują, że sama Unia różnie te wybory traktuje. Dopóki wygrywają partie proeuropejskie, dopóki mówi się o sile demokracji i wskazuje jej zalety. Wystarczy tylko, że wygra lub osiągnie znaczący wynik jakakolwiek opcja skrajna lub sceptyczna wobec UE (lewicowa SYRIZA w Grecji, prawicowy Front Narodowy we Francji w wyborach regionalnych, Prawo i Sprawiedliwość w Polsce, wybory na prezydenta Austrii – I turę wygrał niespodziewanie kandydat Austriackiej Partii Wolności – FPÖ) – od razu mówi się o zamachu na demokrację, zwycięstwie strachu czy wręcz trzęsieniu ziemi. Sugeruje się, że demokracja jest zagrożona. Pytanie brzmi: kto lub co stanowi to zagrożenie? Nie bez winy są media, zarówno krajowe, jak i zagraniczne, które pokazują zły obraz poszczególnych krajów. „Sueddeutsche Zeitung” pisze wręcz o populizmie zagrażającym demokracji. Patrząc na całość z zewnątrz, wydaje się, że większość polityków i dziennikarzy tkwi w przekonaniu, że nie ma już żadnej alternatywy dla samej Unii. W Grecji – mimo wygrania wyborów zarówno w styczniu, jak i we wrześniu przez opcję lewicową, tj. SYRIZĘ – mówi się o buncie przeciwko Unii Europejskiej. Jednak w tych wszystkich przypadkach nie można kwestionować jednego: zmiany dokonały się w sposób demokratyczny – to społeczeństwo dało władzę tym partiom.

W przypadku Grecji wielkość tego szoku powyborczego ukazuje sformułowanie, że „Grecy rzucili wyzwanie regule, która od prawie 20 lat wpływała na życie

polityczne Unii Europejskiej. A brzmi ona następująco: żaden kraj przeciwny wspólnej walucie nie może przejąć władzy w kraju strefy euro”. Sytuacja jest na tyle interesująca, że w obu tych wyborach wynik był przewidywalny, a Unia zachowywała się tak, jakby było to dla niej zaskoczeniem. Dzień po pierwszych wyborach wygranych przez Syrizę (26 stycznia 2015 r.) włoska „La Repubblica” pisała: „Nie tylko Grecja, ale cała Europa żeglują od wczoraj po nieznanym wodach. Nikt ani w Atenach, ani w Brukseli nie wie, jak zareagować na sytuację, która była wielce przewidywalna, ale pozostaje nie do opisania”¹.

Celem niniejszej publikacji jest analiza sytuacji politycznej i ekonomicznej Grecji w czasach kryzysu. Chodzi tutaj o relacje na linii świat finansów–polityka i ich wzajemne oddziaływanie. Jest to próba odpowiedzi na pytanie, kto ma być w tej walce zwycięzcą: finansjera czy demokracja, która – jak sugeruje Traktat o Unii Europejskiej – jest jej podstawą. Grecja jest państwem, w którym mamy do czynienia z kryzysem finansów publicznych, recesją i bezrobociem. Sytuacja jest o tyle ciekawa, że zadłużenie Grecji przekracza 320 mld euro, z czego ponad 240 mld stanowi pomoc finansowa dla tego państwa w latach 2010-2014 na ratowanie gospodarki przed bankructwem. W chwili wybuchu kryzysu (2010 r.) Grecja miała deficyt budżetowy na poziomie 13,6% PKB, a dług publiczny – na poziomie 115,1% PKB. Aktualnie dług publiczny sięga poziomu 180% PKB i jest najwyższy w całej Unii Europejskiej. Grecy mają już dość kolejnych programów zawierających cięcia i wyrzeczenia. Kolejnym elementem (nieomawianym w tej pozycji), który może pogłębić istniejący stan – nie tylko w Grecji, jest kryzys migracyjny.

2. Demokracja, finansjera – podstawowe pojęcia

Po raz pierwszy demokracja stworzona została w Atenach dwa i pół tysiąca temu, kiedy to półwiecze tyranii, jaka zapanowała po śmierci Solona, zakończyło powstanie ludu, który pod wodzą Kleistenesa obalił tyrańskie rządy i przegnał spartańskie wojska okupujące kraj. Odzyskaną wolność wykorzystali Ateńczycy, wprowadzając demokrację bezpośrednią, a także suwerenne prawa sądowe ludu i nowy podział społeczny i terytorialny. W czasach nowożytnych demokracja pojawiła się na zachodzie Europy i Ameryce, jak również w krajach odseparowanych na pół wieku od bezpośredniego oddziaływania zachodniego kręgu polityki i kultury [Biernat, Siwi (red.) 2000, s. 13-14].

W największym skrócie demokrację można zdefiniować jako władzę ludu. Należy pamiętać, że termin ten powstał w czasach starożytnych i służył do opisu ówczesnej rzeczywistości politycznej. Założenia i praktyka współczesnych państw demokratycznych znacznie odbiegają od tego modelu. W związku z tym uzasadnione jest pytanie, czy demokracja nadal oznacza władzę ludu? Na przykład z perspektywy

¹ Zob. [<http://www.money.pl/gospodarka/unia-europejska/wiadomosci/artukul/wybory-w-grecji-tajfun-i-trzesienie-ziemi-w,78,0,1699918.html>].

Ch.W. Millsa ludowładztwo zaliczyć można raczej do idealistycznych intencji i szlachetnych postulatów niż do realnie osiągalnych zjawisk politycznych. Należy zaznaczyć, że nie jest to odosobniony pogląd. Jak zauważył Lech Zacher, chyba już mało kto wierzy dzisiaj w to, że demokracja to władza ludu [Zacher (red.) 2011, s. 28].

Według prezydenta Stanów Zjednoczonych Abrahama Lincolna „Demokracja to rządy ludu, przez lud i dla ludu” [Masaryk 1924, s. 26].

Czym więc jest współczesna demokracja i na czym polega? „W demokracji rządy muszą należeć do samego narodu, a ten urzeczywistnia je albo bezpośrednio (w warunkach współczesnej demokracji z natury rzeczy musi mieć charakter uzupełniający), albo za pośrednictwem należycie wybranych reprezentantów, podlegających stałej kontroli i usuwalnych w sytuacji, gdy zawiodą pokładane w nich nadzieje. Owa kontrola dokonuje się przede wszystkim za pośrednictwem regularnie przeprowadzanych wyborów, w trakcie których naród-suweren daje wyraz swej woli politycznej. Wybory stają się zatem kluczowym momentem w życiu państwa demokratycznego” [Bankowicz 2006, s. 37].

R. Dahl [Dahl 1995] określa warunki minimum proceduralne demokracji pojmowanej jako narzędzie zapewniania maksimum osiągalnej wolności. Rolą procedur idealnych gwarantujących demokratyczne rządy jest zapewnienie udziału w procesie demokratycznym, równości głosów w decyzjach, suwerenności narodu oraz ostateczna kontrola realizowanych decyzji. Na owo proceduralne minimum składają się następujące instytucje:

- wybór przedstawicieli oraz kontrola politycznych decyzji rządu przez polityków pochodzących z wyboru,
- obsadzanie urzędów drogą regularnych i uczciwie przeprowadzanych wyborów,
- powszechność prawa wyborczego,
- nieograniczone bierne prawo wyborcze,
- wolność słowa, swobodny przepływ informacji chroniony przez prawo,
- wolność zrzeszania się [Biernat, Siwi (red.) 2000, s. 17].

Podsumowując, należy stwierdzić, że demokracja to konstrukcja, która ma zapewnić wyrażanie woli ludu przez dokonywanie wyborów. Założenie jest dobre, ale często dochodzi do sytuacji, w której po wyborach realizowane są interesy partii lub, co gorsza, decyzje przedstawicieli narodu są wynikiem nacisku przez poszczególne instytucje, zwłaszcza zewnętrzne (Unia Europejska, Międzynarodowy Fundusz Walutowy czy Bank Światowy), korporacje międzynarodowe z sektora finansowego czy przemysłu.

Termin „finansjera” oznacza jednocześnie inwestorów instytucjonalnych, tzn. spółki finansowe wyspecjalizowane w akumulacji i pomnażaniu środków pieniężnych za pomocą lokat w kredyty lub papiery dłużne – wielkie banki, fundusze emerytalne, fundusze inwestycji finansowych o dużym zysku i ryzyku (hegdingowe), koncerny ubezpieczeniowe, oraz rynki finansowe, na których dokonują się operacje kupna i sprzedaży aktywów finansowych przynoszących odsetki, dywidendy bądź

zyski wynikające z udanej spekulacji. Finansjera to nie to samo, co finansowanie gospodarki – zadanie, które finansjera wypełnia bardzo źle, a nawet, od pewnego stadium swej ekspansji, stanowi dlań przeszkodę. Takie rozumienie tego zjawiska pochodzi od Marksa i Keynesa. Przykłada ono wielką wagę do procesu centralizacji tzw. funduszy niewykorzystanych (*idle funds*) i ich transformacji w kapitał zaangażowany w inwestycje finansowe oraz do skutków tego zjawiska dla dystrybucji dochodów, inwestycji i zatrudnienia. Zwraca ono również uwagę na władzę ekonomiczną i społeczną, która koncentruje się w rękach inwestorów finansowych, jak też na szkody gospodarcze i społeczne spowodowane przez rynki finansowe [Chesnais 2012, s. 41-42].

Po drugiej wojnie światowej, w okresie od 1945 do lat 1974-1975, gospodarki kapitalistyczne funkcjonowały bez funduszy hedgingowych, bez finansjery spekulacyjnej, bez beneficjentów dywidend i odsetek od długu publicznego. Można powiedzieć, że finansowanie inwestycji było zapewnione bez udziału rynków. We Francji w tym okresie banki zostały znacjonalizowane, a kredyty przyznawane były przedsiębiorstwom publicznym i prywatnym według priorytetów wyznaczonych przez Ministerstwo Finansów i planistów. Najwyższa stopa wzrostu w historii gospodarczej Francji była finansowana bez finansjery. Nie było długu publicznego ani dochodów z kapitału. W Stanach Zjednoczonych przez 20 lat pretensje posiadaczy aktywów finansowych do dzielenia zysku były poważnie ograniczone, a ich władza nad społeczeństwem i polityką była słaba. Banki były zmuszone szanować przepisy ustanowione w czasach *New Deal*, a szczególnie radykalną ustawę zwaną Glass-Steagall Act z 1933 r., która nakazywała ścisłe oddzielenie banków depozytowych (detalicznych) od banków inwestycyjnych (pod tą nazwą kryją się z reguły inwestycje finansowe). W tym czasie systemem kierowania wielkimi przedsiębiorstwami była tzw. widzialna ręka. Dywidenda akcjonariuszy czy poziom kursu akcji nie były wówczas pierwszym zmartwieniem zarządzających przedsiębiorstwami [Chesnais 2012, s. 45-46].

Pod koniec lat 80. ustaliła się teoria ładu korporacyjnego (*corporate governance*) i wartości dla akcjonariusza. Dopiero w latach 90. wynagradzanie dyrekcji przedsiębiorstw uprawnieniami do kupowania akcji po dużo niższej cenie niż rynkowa (*stock-options*) stało się regułą. Ale już wcześniej zaczęła wyłaniać się władza wierzycieli. Ich „dyktatura” otworzyła drogę dla „władzy finansjery”, tj. władzy inwestorów instytucjonalnych i rynków giełdowych. Nie mogłaby ona zapanować tak szybko, gdyby rządy wielkich krajów jej nie poparły. To one dały jej wszystko, czego potrzeba, by rządzić [Chesnais 2012, s. 46-47].

Na koniec należy się odnieść do kryzysu 2007-2008, który rozpoczął się w Stanach Zjednoczonych i rozprzestrzenił się na cały świat. W pewnym momencie pod znakiem zapytania stanęło nawet dalsze funkcjonowanie strefy euro. Kryzys ten związany jest z rynkiem nieruchomości. Opierał się on na sekurytyzacji kredytów

hipotecznych typu *subprime*². Sekurytyzacja oznacza proces łączenia pojedynczych kredytów w pakiety o różnym poziomie ryzyka, które mogą być sprzedane przez kredytuujący bank.

Sekurytyzacja hipotek nie była niczym nowym, ale jej prawdziwa eksplozja nastąpiła po roku 2000 i była efektem trzech decyzji politycznych:

- uchylecia w roku 1999 amerykańskiej ustawy Glassa-Steagalla z roku 1933, która zabraniała bankom detalicznym angażować się w działalność inwestycyjną, jak poręczenia czy sprzedaż ubezpieczeń;
- decyzji administracji Clintona o nieregulowaniu rynku swapów kredytowych;
- decyzji Amerykańskiej Komisji Papierów Wartościowych i Giełd z roku 2004, aby pozwolić bankom zwiększyć ich wskaźniki lewarowania, tj. stosunek wszystkich zobowiązań do wartości netto – z dziesięciu do jednego na trzydzieści do jednego [Skidelsky 2012, s. 25].

Podsumowując, należy stwierdzić, że finansjera nie miałaby możliwości rozwoju do aktualnego poziomu bez odpowiednich decyzji politycznych. To właśnie politycy i ich decyzje stanowią klucz do zjawisk i problemów, z którymi mamy dzisiaj do czynienia.

3. Grecja – sytuacja gospodarczo-polityczna przed kryzysem

Do roku 2007 (początek światowego kryzysu finansowego) wspólna waluta europejska – euro – była traktowana jako projekt uznany za pełny sukces. Mieliśmy do czynienia ze stabilnymi cenami, niskimi stopami procentowymi, rola euro jako waluty międzynarodowej (rezerwowej) była coraz większa. Generalnie gospodarki krajów strefy euro odnotowywały wzrost. Od roku 2008 zaczęto podejmować pierwsze wysiłki w celu ratowania świata przed nadciągającą katastrofą gospodarczą. W Europie, a zwłaszcza w Niemczech, słychać było głosy, że euro pozwoli przejść kryzys łagodniej, niż obywałoby się to, gdyby każdy z krajów strefy pozostał przy swoich walutach.

Uczestnictwo Grecji w unii walutowej z perspektywy czasu należy traktować jako wypadek przy pracy europejskiej historii integracyjnej. W 1998 roku Grecja zajmowała ostatnie miejsce wśród ówczesnych członków Unii Europejskiej w odniesieniu do kryteriów konwergencji – długoterminowych stóp procentowych i salda płatniczego, a co do poziomu zadłużenia zajmowała trzecie miejsce od końca [Sarrazin 2013, s. 143].

Członkostwo w unii gospodarczo-walutowej wymagało spełnienia kryteriów konwergencji, które są określone w art. 140 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (dawny Traktat ustanawiający Europejską Wspólnotę Gospodarczą) oraz w

² Kredyt *subprime* (*subprime loan*) to kredyt bankowy wysokiego ryzyka, którego oprocentowanie jest na dużo wyższym poziomie niż stopa procentowa ustalona przy standardowym kredycie w danym segmencie.

Protokole nr 13 w sprawie kryteriów konwergencji. Kryteria te dotyczyły kolejno inflacji, stóp procentowych, dopuszczalnego deficytu budżetowego i długu publicznego. Ponadto kraj kandydujący musiał uczestniczyć w mechanizmie kursów walut Europejskiego Systemu Walutowego (ERM 2) bez poważnych napięć przez co najmniej 2 lata przed badaniem. W tym czasie jego waluta nie może wykazywać silnych wahań względem centralnego parytetu ERM 2, a sam parytet nie może być obniżany względem euro.

Największym problemem wielu państw, w tym Grecji, były normy dotyczące deficytu budżetowego oraz długu publicznego. Wysokość deficytu budżetowego i długu publicznego w Grecji za lata 1995-1998 przedstawia tab. 1.

Tabela 1. Deficyt i dług publiczny (% PKB) Grecji w latach 1995-1998

	Deficyt budżetowy				Dług publiczny			
	1995	1996	1997	1998	1995	1996	1997	1998
Grecja	-10,2	-7,4	-4,0	-2,4	108,7	111,3	108,2	105,0

Źródło: Eurostat.

Tabela 1 pokazuje, że dług publiczny Grecji był na wysokim poziomie, z lekką tendencją spadkową od roku 1996. Znaczne postępy Grecja poczyniła z kolei w redukcji deficytu budżetowego z poziomu 10,2% PKB w roku 1995 do 2,4% w 1998 r. Grecja nie została przyjęta do strefy euro w 1999 r., ponieważ nie spełniała żadnych kryterium w roku, który był brany pod uwagę przy kwalifikacji kandydatów, tj. 1997.

Założenie spełnienia kryteriów fiskalnych przez kraje chcące wprowadzić euro było proste – eliminacja krajów słabszych, a z drugiej strony: mobilizacja tych krajów do ich spełnienia. Każdy mógł uczestniczyć w unii gospodarczo-walutowej, ale pod określonymi warunkami.

Unia walutowa weszła w życie 1 stycznia 1999 r. bez Grecji. Utworzyło ją 11 państw. Dwa lata później Grecja niespodziewanie ogłosiła osiągnięcie za rok 2000 salda bilansu płatniczego w wysokości zaledwie 1,6% PKB i bez dalszych dyskusji została przyjęta do UGW. Świadczy to o tym, że Rada Europejska od początku nie traktowała kryteriów konwergencji serio. Już przyjęcie Włoch w 1998 r. z poziomem zadłużenia 122% PKB było oczywistym złamaniem reguły. Przyjęcie Grecji w 2000 r. (wejście do UGW od 1 stycznia 2001 r.) było logiczną i nieuniknioną konsekwencją włoskiego precedensu, jeśli dawano wiarę oficjalnym danym rządu greckiego w odniesieniu do deficytu budżetowego za rok 1999 [Sarrazin 2013, s. 143]. Wysokość deficytu budżetowego i długu publicznego w Grecji za lata 1999-2005 przedstawia tab. 2.

W związku z tym, że Grecja nie weszła do strefy euro w 1999 r., nasuwa się pytanie, co zmieniło się w latach 1998-2000 i co spowodowało przyjęcie tego kraju do strefy. Grecja przystąpiła do strefy euro można powiedzieć dzięki tzw. kreatywnej

Tabela 2. Deficyt i dług publiczny (% PKB) Grecji w latach 1999-2005

	Deficyt budżetowy							Dług publiczny						
	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Grecja	-1,7	-0,8	-1,2	-4,9	-5,8	-6,9	-4,5	103,8	102,8	99,7	110,7	107,8	108,5	107,5

Źródło: [Eurostat 2006].

księgowości. Zaraz po przyjęciu do UGW Grecja zrobiła sobie swoisty lifting – z pomocą banku inwestycyjnego Goldman Sachs, który odsunął w czasie naliczanie swojego nowego zadłużenia za pomocą swapów walutowych. Podobno Eurostat o tym wiedział, twierdzą Grecy, jednak urząd zaprzecza. Operacja ta zatuszowała rzeczywiste potrzeby pożyczkowe, a z ich autentyczną wysokością Grecja nie powinna była wejść do strefy euro [Zombirt 2010, s. 50]. Kolejne lata po wejściu Grecji do UGW to wzrost deficytu budżetowego i długu publicznego, co prezentuje tab. 2 [Banasik 2012, s. 200].

Informacje o tym, jak wyglądała sytuacja polityczna w Grecji w latach 1996-2009, kto rządził i wprowadzał Grecję m.in. do strefy euro, zaprezentowano w tab. 3.

Tabela 3. Wyniki wyborów w Grecji w latach 1996-2007

Partia	1996	2000	2004	2007
Panhelleński Ruch Socjalistyczny (PASOK)	162	158	117	102
Nowa Demokracja (ND)	108	125	165	152
Komunistyczna Partia Grecji (KKE)	11	11	12	22
Koalicja Ruchów Lewicy i Ekologii (SYN)	10	6	–	–
Demokratyczny Ruch Społeczny (DIKKI)	9	–	–	–
Radykalna Lewica (Syriza)	–	–	6	14
Ludowe Zgromadzenie Prawosławne (LAOS)	–	–	–	10

Źródło: [<http://electionresources.org/gr/vouli.php?election>].

Parlament Grecji składa się z jednej izby – Izba Deputowanych Grecji; 300 parlamentarzystów wybieranych jest w wyborach powszechnych i tajnych na okres czterech lat; 250 deputowanych wybieranych jest w ordynacji proporcjonalnej. Pozostałe 50 miejsc w parlamencie zostaje rozdzielonych między partie, które uzyskały większość w wyborach bezpośrednich, lub w całości dostaje je partia, która uzyskała ponad 41% głosów. Kandydat na posła musi być obywatelem greckim i mieć ukończone 25 lat. Prawo wyborcze mają osoby, które ukończyły 18 rok życia. Udział w wyborach jest w Grecji nie tylko przywilejem, ale także konstytucyjnym obowiązkiem każdego uprawnionego. Pewną niedogodnością jest konieczność uczestnicze-

nia w wyborach w miejscu swojego urodzenia, jednak koszty podróży są refundowane przez partie polityczne³.

Przed wejściem do unii walutowej (od 1993 roku) aż do roku 2004 Grecją rządziła socjalistyczna partia PASOK. PASOK wprowadzała Grecję do strefy euro w 2001 roku, jak również odpowiadała za spełnienie przez ten kraj kryteriów konwergencji, a co za tym idzie – za wiarygodność danych przekazywanych Radzie Europejskiej i Komisji Europejskiej. W roku 2004 władzę w Grecji przejęła Nowa Demokracja, która rządziła do roku 2009, kiedy to ponownie władzę przejęła PASOK, która rządziła samodzielnie do kwietnia 2012 r.

W roku 2004 nowo wybrany rząd konserwatywny przyznał, że poprzedni, socjalistyczny rząd przed czterema laty sfałszował dane, aby zapewnić Grecji wejście do unii walutowej. Reakcja Brukseli była nad wyraz łagodna. Przewodniczący Komisji Europejskiej, Portugalczyk Jose Barroso, wykazał pełne zrozumienie dla położenia Grecji. Pochwalił nowy rząd za uczciwość i „odważne kroki” i wyraził oczekiwanie, że do roku 2006 rząd uporządkuje sytuację. Oczywiście to nie nastąpiło [Sarrazin 2013, s. 143]. Poziom deficytu i długu publicznego w latach 2006-2009 w Grecji przedstawia tab. 4.

Tabela 4. Deficyt i dług publiczny (% PKB) Grecji w latach 2006-2009

	Deficyt budżetowy				Dług publiczny			
	2006	2007	2008	2009	2006	2007	2008	2009
Grecja	-3,6	-5,1	-7,7	-13,6	97,8	95,7	99,2	115,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Monthly Bulletin... 2010].

Deficyt budżetowy rósł stopniowo od 2006 r. z poziomu 3,6% do 13,6% w roku 2009. Podobnie sytuacja miała się z długiem publicznym, który w roku 2009 wyniósł 115,1% PKB. Sytuacja ta miała miejsce pod rządami konserwatystów, którzy ponownie w 2007 r. wygrali wybory.

W roku 2009, kiedy rząd konserwatywny został ponownie zastąpiony przez rząd socjalistyczny, we wrześniu 2009 r., doszło do ogłoszenia niewypłacalności. Był to początek kryzysu w Grecji i eurostrefie. Każdy, kto interesował się konkretnymi liczbami, wiedział z góry, że sytuacji w Grecji nie uda się opanować. Otóż we Włoszech, które również miały wysoki deficyt budżetowy, rząd przynajmniej tradycyjnie zadłużał się u własnych obywateli lubiących oszczędzać. Tymczasem w Grecji cały kredyt państwowy pochodził z zagranicy. W każdym kolejnym roku, aż do roku 2008, absurdalnie wysoki deficyt w handlu zagranicznym Grecji przewyższał znacznie deficyt budżetowy. Nawet w 2010 r., pierwszym roku fazy konsolidacyjnej, wynosił on jeszcze 12,4% PKB. Nie tylko państwo, lecz również gospodarka prywatna karmiła się w dużym stopniu importem kapitału. Kredyty zagraniczne przez dziesięć

³ Zob. [http://www.moja-grecja.pl/grecja_dzisiaj.php?str=ustroj].

lat napędzały wzrost gospodarczy, powodowały zwiększenie uposażeń, rosące wydatki państwa i są odpowiedzialne za tak zwany grecki cud. Równocześnie duża część i tak skromnego przemysłu eksportowego Grecji zbankrutowała z powodu zbyt wysokich kosztów. Ceny w Grecji wzrosły od momentu wstąpienia do strefy euro o 40%, a jednostkowe koszty pracy o 30% [Sharrazin 2013, s. 144].

Należy podkreślić, że spełnienie kryteriów konwergencji w zakresie długu publicznego i deficytu budżetowego przed wejściem do strefy euro nie kończyło obowiązku utrzymania dyscypliny finansów publicznych po przyjęciu euro. W 1997 r. przyjęty został Pakt Stabilności i Wzrostu. Wszedł on w życie 1 stycznia 1999 r. Miał on dyscyplinować kraje, głównie strefy euro, w zakresie norm dopuszczalnego deficytu budżetowego i długu publicznego. W razie przekroczenia normy deficytu budżetowego wdrażana była procedura nadmiernego deficytu budżetowego wobec państw, które przekraczały ten wskaźnik. Przez pierwsze dwa lata mechanizm ten funkcjonował dobrze, jednak niektóre kraje zaczęły do niego podchodzić liberalnie. Nawet Niemcy (które należały na wprowadzenie Paktu) i Francja miały problemy. Precedensem było zawieszenie w grudniu 2004 r. postępowania wobec Niemiec i Francji. Spowodowało to rozluźnienie dyscypliny finansowej w innych krajach (m.in. Grecji, we Włoszech czy w Portugalii) (por. [Banasik 2011, s. 445-447]).

Zarówno w Komisji Europejskiej, Radzie Europejskiej, jak i wśród państw członkowskich Unii w stosunku do kryteriów konwergencji i wskaźników fiskalnych traktatu z Maastricht od samego początku przeważała postawa „łagodnego zaniechania”, a rząd niemiecki nie był tu wyjątkiem. Różnica polegała na tym, że Grecja posunęła do ostateczności praktykowaną także przez innych niewierność duchowi i literze traktatu, kiedy po to, by otworzyć sobie drogę do unii walutowej, beztrąsko i z istic azjatycką przebiegłością sfałszowała dane. Nie byłoby to możliwe bez cichego przyzwolenia Komisji Europejskiej i Rady Europejskiej, aby w jakiś sposób umożliwić Grecji przystąpienie do eurostrefy. Zaważyło tu nieszczęśliwe połączenie oportunistów i sentymentów względem leżącego na skraju Europy kraju, który dwa i pół tysiąca lat temu był rzekomo kolebką europejskiej demokracji [Sharrazin 2013, s. 143-144].

4. Sytuacja gospodarczo-polityczna Grecji w czasach kryzysu

Po ogłoszeniu rzeczywistych wielkości zarówno deficytu budżetowego, jak i długu publicznego Grecji Unia Europejska stanęła przed dużym wyzwaniem. Sama Grecja zaczęła myśleć nad rozwiązaniem problemu. W grę wchodziły drastyczne cięcia w wielu sferach: socjalnej (system emerytalny, emerytury sektora publicznego, zasiłki i premie), edukacji (odpłatność za studia), podatków (podwyżka VAT i akcyzy). Grecja zwróciła się również o pomoc finansową do Unii Europejskiej.

W maju 2010 r. ludzie wyszli na ulicę. Miała miejsce fala protestów wobec nieuchronności nie tylko oszczędności, ale także redukcji wydatków. Sytuację dodatkowo komplikował fakt, że u władzy byli socjaliści, którzy w trakcie wyborów obiecy-

Tabela 5. Wyniki wyborów w Grecji – lata 2009 i 2012

Partia	2009	6.05.2012	17.06.2012
Panhelleński Ruch Socjalistyczny (PASOK)	160	41	33
Nowa Demokracja (ND)	91	108	129
Komunistyczna Partia Grecji (KKE)	21	26	12
Ludowe Zgromadzenie Prawosławne (LAOS)	15	–	–
Radykalna Lewica (Syriza)	13	52	71
Niezależni Grecy (ANEL)	–	33	20
Złoty Świt (XA)	–	21	18
Demokratyczna Lewica (DIMAR)	–	19	17

Źródło: [<http://electionresources.org/gr/vouli.php?election>].

wali zwiększenie wydatków socjalnych. Wyniki wyborów w Grecji w latach 2009 i 2012 przedstawia tab. 5.

Tak zwany pierwszy pakiet pomocy wszedł w życie 2 maja 2010 r. i wyniósł 110 mld euro. Na kwotę tę złożyły się kraje strefy euro – 80 mld euro, i Międzynarodowy Fundusz Walutowy – 30 mld euro. Warunkiem udzielenia pomocy było wdrożenie reform, które pozwoliłyby odbudować grecką gospodarkę.

Wyżej wymienione reformy dotyczyły:

- Sfery budżetowej – zamrożenie lub obniżenie płac, likwidacja 13 i 14 pensji, likwidacja 150 tys. miejsc pracy (na 700 tys.) do 2015 r.
- Emerytur – obniżenie wysokości emerytur o średnio 7%, wydłużenie wieku emerytalnego do 67 lat.
- Zabezpieczenia społecznego – zniesienie zasiłków solidarnościowych dla bezrobotnych długookresowych, pracowników o niskich dochodach, emerytów, rolników itd., redukcja zasiłków dla inwalidów.
- Systemu podatkowego – podwyżka VAT do 23%, wprowadzenie tzw. podatku solidarnościowego i dodatkowego podatku w wysokości 3% dla pracowników budżetówki, wprowadzenie specjalnego podatku od wielkiej własności, jachtów i basenów.
- Prywatyzacji – wystawienie na sprzedaż terenów na obszarach turystycznych; sprzedaż 10% OTE, krajowego przedsiębiorstwa telekomunikacyjnego, jego głównemu akcjonariuszowi – Deutsche Telekom; pozbycie się udziałów państwa w Banku Poczтовым, Porcie Pireus, Porcie Saloniki; prywatyzacja części aktywów publicznych Loterii Krajowej, przedsiębiorstw dostarczających gaz i elektryczność, wydobywczych, autostrad, poczty itd. [Touissant, Millet 2011, s. 14].

Na efekt wprowadzania tych zmian nie trzeba było długo czekać. Nastąpiły daleko idące przetasowania w układzie sił w parlamencie. PASOK straciło większość – z partii odeszło 31 parlamentarzystów (ich liczba spadła do 129). To samo dotyczyło ND (spadek do 72). Zamiast tego zaczęły rosnąć notowania Syrizy, co znalazło

odzwierciedlenie w kolejnych wyborach w maju i czerwcu 2012 r., gdy Syriza zdobyła odpowiednio 52 i 71 mandatów. Można powiedzieć, że od tego momentu rozpoczął się marsz tej partii po władzę.

Wybory w 2012 r. odbyły się dwukrotnie. Po pierwszych, w maju, nie udało się skonstruować rządu i trzeba było rozpisac kolejne, w czerwcu. Należy nadmienić, że lider zwycięskiej partii ma 3 dni na stworzenie większościowej koalicji rządzącej. Jeżeli to mu się nie uda, to powierza się misję kolejnym 2 partiom. Ostatecznością jest albo stworzenie rządu mniejszościowego (poparcie 120 parlamentarzystów), albo stworzenie przez prezydenta rządu tymczasowego. Ponieważ to się nie powiodło, konieczne było rozpozanie kolejnych wyborów.

W czerwcowych wyborach żadna partia nie uzyskała większości pozwalającej samodzielnie rządzić (151). Stworzona została koalicja składająca się z Nowej Demokracji, PASOK i Demokratycznej Lewicy. Pozwoliło to na uspokojenie rynków, ale nie rozwiązywało problemów Grecji. Pozwoliło co najwyżej na dalsze realizowanie reform, które kosztowały Grecję coraz więcej.

14 marca 2012 r. ministrowie finansów państw strefy euro oraz MFW zatwierdzili drugi pakiet pomocy gospodarczej dla Grecji o wartości 164,5 mld euro. Tym razem pozostałe kraje strefy euro udostępniły środki o wartości 144,7 mld euro z Europejskiego Instrumentu Stabilności Finansowej – funduszu pomocy, który rozpoczął działalność w sierpniu 2010 r. Zawarto również uzgodnienia z inwestorami finansowymi służące obciążeniu astronomicznych długów Grecji o prawie 200 mld euro⁴. Dane obrazujące sytuację w Grecji w latach 2011-2015 przedstawia tab. 6.

Tabela 6. Dane makroekonomiczne Grecji za lata 2011-2015

Wyszczególnienie	2011	2012	2013	2014	2015
Deficyt budżetowy (% PKB)	-10,2	-8,8	-13,0	-3,6	-7,2
Dług publiczny (% PKB)	172,0	159,6	177,7	180,1	176,9
PKB (wzrost/spadek)	-9,1	-7,3	-3,2	0,7	-0,2
Bezrobocie (%)	17,85	24,43	27,48	26,5	25,1
Inflacja (%)	3,1	1,0	-0,9	-1,4	-1,1

Źródło: [<http://ec.europa.eu/Eurostat>].

Dane przedstawione w tab. 6 pokazują, że kryzys w Grecji nie mija. Dług publiczny i deficyt budżetowy są na bardzo wysokim poziomie, nadal kurczy się PKB. Bezrobocie jest najwyższe w całej Unii Europejskiej. Drastyczne reformy narzucane przez UE, EBC czy MFW dały początek politycznemu trzęsieniu ziemi w Grecji. Kolejne wybory (przedterminowe), które odbyły się w Grecji w styczniu 2015 r., były efektem tego, że trzykrotnie (17, 23 grudnia i 29 grudnia 2014 r.) nie udało się

⁴ Zob. [http://ec.europa.eu/economy_finance/explained/the_financial_and_economic_crisis/assisting_countries_in_trouble/index_pl.htm].

wybrać prezydenta. Konstytucja Grecji nakazuje wtedy rozwiązać parlament i rozpi-
sać nowe wybory w ciągu 10 dni, w wyniku czego 31 grudnia prezydent Grecji
rozwiązał parlament dekretem i rozpiisał wybory na 25 stycznia 2015 roku. W Grecji
w 2015 roku wybory odbyły się dwukrotnie – w styczniu i we wrześniu. Ich wyniki
przedstawia tab. 7.

Tabela 7. Wyniki wyborów w Grecji w roku 2015

Partia	25.01.2015	20.09.2015
Radykalna Lewica (Syriza)	149	145
Nowa Demokracja (ND)	76	75
Złoty Świt (XA)	17	18
To Potami	17	11
Komunistyczna Partia Grecji (KKE)	15	15
Niezależni Grecy (ANEL)	13	10
Panhelleński Ruch Socjalistyczny (PASOK)	13	–
Koalicja Demokratyczna (PASOK-DIMAR)	–	17
Union of Centrist (EK)	–	9

Źródło: [<http://electionresources.org/gr/vouli.php?election>].

Po styczniowych wyborach władze Unii Europejskiej nie kryły zaskoczenia. Wynik Syrizy był jednak do przewidzenia już po wyborach do Parlamentu Europejskiego rok wcześniej, kiedy otrzymała ona 26,57% i 6 mandatów w PE z 21 przypadających Grecji. Przedłużający się kryzys, oszczędności, bezrobocie i uległość władz Grecji wobec wierzycieli tylko umocniły pozycję Syrizy. Procentowo otrzymała ona 36,34% głosów przy frekwencji wynoszącej 63,87%.

Czy mogło to stanowić problem dla samej Unii? Zjednoczona Europa od lat narzeka na problem z demokratyczną legitymacją. Mówiąc krótko: im więcej jest integracji, tym mniej poczucia wpływu obywateli na to, co robią z nimi rządzący. W końcu premier kraju i ministrowie odpowiadają bezpośrednio przed demokratycznie wybranym parlamentem. Komisarze i przewodniczący Rady Europejskiej nie. Sprawa się jeszcze bardziej komplikuje, gdy kanclerz Niemiec (tak jak ostatnio w czasie kryzysu w strefie euro) podejmuje decyzje kluczowe dla mieszkańców Grecji, choć ci ostatni nie mają żadnego wpływu na jej polityczny mandat. Przed kryzysem te wątpliwości zbywano często miłą dla ucha frazeologią o silnej, zjednoczonej Europie. Pokryzysowa rzeczywistość pokazała jednak, że to, czy się jest Grekiem, czy Niemcem, ma kolosalne znaczenie praktyczne. Tendencja do dalszej technokratyzacji polityki europejskiej w czasie kryzysu jeszcze się zwiększyła – bo jak inaczej nazwać to, że w pewnym momencie rynki finansowe były jak Cezar, który ruchem kciuka decyduje o być albo nie być demokratycznych szefów rządów w Grecji, Portugalii, a nawet we Włoszech? Zwycięstwo Syrizy jest więc kontraktami demokracji. Greckich lewaków ludzie wybrali zdecydowanie na przekór rynkom i euro-

pejskim elitom opiniotwórczym. Używana w takich sytuacjach maczuga populizmu tym razem nie zadziałała, a umęczeni walką z kryzysem Grecy mogli poczuć, że coś jeszcze od nich zależy. Jeśli demokracja ma być czymś więcej niż tylko wytartym sloganem, to sukces Syriza bardzo posłuży demokratycznej stabilności Grecji. A to, że ośmieli podobne partie do protestu w innych krajach, to wydaje się dość oczywiste. I nie można wykluczyć, że nie będą to partie tylko radykalnie lewicowe. Demokracje muszą umieć sobie poradzić również z takimi wyzwaniem. Właśnie po to są demokracjami [Woś 2015, s. A2].

Co spowodowało, że partia Ciprasa wygrała wybory w styczniu? Obietnice wyborcze, niechęć do dalszych wyrzeczeń Greków? Co obiecywał Cipras? Między innymi: przywrócenie 13 wypłaty emerytury dla tych, którzy nie otrzymują więcej niż 700 euro miesięcznie świadczenia, ustanowienie kwoty wolnej od podatku na poziomie 12 tys. euro, zniesienie podatku od posiadanej nieruchomości i zastąpienie go podatkiem od nieruchomości o dużej wartości, podniesienie płacy minimalnej do 750 euro brutto, przywrócenie obowiązywania i możliwości negocjowania układów zbiorowych [Niedziński 2015, s. A3].

Czym jest Syriza i co proponuje? Syriza, czyli Koalicja Radykalnej Lewicy, powstała w 2004 r. jako sojusz kilkunastu lewackich ugrupowań i przez pierwsze kilka lat poparcie dla niej ledwie przekraczało próg wyborczy. Wypłynęła na fali niezadowolonia społecznego, po tym, jak w zamian za pomoc finansową UE rząd grecki zobowiązał się do radykalnych cięć budżetowych. W 2012 r. już jako jednolita partia stała się drugim co do wielkości ugrupowaniem w kraju, a w zeszłorocznych wyborach do europarlamentu – pierwszym. Głównym postulatem tej partii było zerwanie porozumienia z Brukselą w sprawie warunków bailout, skończenie z polityką oszczędnościową i cofnięcie przeprowadzonych prywatyzacji, choć przed wyborami jej lider Aleksis Cipras nieco złagodził ton i zamiast o jednostronnym wypowiedaniu umów, zaczął mówić o ich renegocjowaniu [Niedziński 2015, s. A8].

Od początku nowy rząd stawał przed wielkimi wyzwaniami. Należały do nich: zobowiązania sięgające 322 mld euro (175% PKB), wysoki deficyt, spłata zobowiązań na 2016 r. w wysokości 9% PKB czy wysokie bezrobocie (wśród ludzi młodych wynoszące ponad 50%).

Ponieważ istniało duże napięcie na linii Grecja–Trojka (Komisja Europejska, Europejski Bank Centralny i Międzynarodowy Fundusz Walutowy), należało zakładać różne scenariusze. Zaliczamy do nich: układ z partią rządzącą, ustępstwa Trojki, pacyfikację Ciprasa, Grexit czy wreszcie nowe wybory. Granie na nastrojach wyborców nie wchodziło w grę, ponieważ umocniłoby to partię w niej rządzącą. Grexit zakładał wyjście ze strefy euro a w skrajnym przypadku z samej UE. Grecy (73%) nie popierali tego rozwiązania – byli przeciw wyjściu z UE i dalszym oszczędnościom. Zaczęto pracować nad nowym planem pomocy dla Grecji zamiast nad tym, jak ożywić gospodarkę Grecji.

Trzeci pakiet pomocy przyznany Grecji 14 sierpnia 2015 r. wart był 86 mld euro. Formalne zatwierdzenie programu pomocowego dla Grecji przez radę zarządzającą

Europejskiego Mechanizmu Stabilności (EMS), czyli ministrów finansów państw strefy euro, było możliwe po zgodzie na wsparcie dla Aten przez parlamenty kilku państw eurolandu, w tym Niemiec i Holandii. W oświadczeniu EMS podkreślono, że środki z nowego programu będą wykorzystane na pokrycie wydatków budżetowych, spłacenie zaległych płatności, obsługę długu (płatności odsetek), dokapitalizowanie sektora bankowego oraz zgromadzenie odpowiednich buforów finansowych. Całkowita kwota pomocy będzie zaś zależała od wdrażanych reform.

Grecja, w zamian za otrzymane wsparcie, ma przeprowadzić rekapitalizację banków (za którą zapłacą posiadacze obligacji) oraz utworzyć do końca bieżącego roku specjalny fundusz, który będzie gromadził dochody z prywatyzacji (ma mieć wartość 50 mld euro). Dochód z niego ma wspomóc rekapitalizację oraz zapewnić inwestycję w grecką gospodarkę. Ponadto rząd zobowiązany jest do deregulacji gazu rynku ziemnego, zlikwidowania ulg podatkowych dla rolników oraz podwyższenia podatku solidarnościowego z 4 do 6% dla osób zarabiających od 50 tys. do 100 tys. euro rocznie [Rojowski 2015, s. 9].

Wraz z trzecim pakietem pomocowym dług publiczny Grecji wzrośnie w 2016 r. do nawet 210% PKB. Obecnie wynosi ok. 180% PKB.

Kolejne wybory, które odbyły się 20 września 2015 r., ponownie wygrała Syriza. Nie ma większości, ale Cipras pozbył się buntowników z własnej partii, co dawało nadzieję na sprawniejsze rządy. Poza tym ponowne przyznanie przez Greków mandatu partii rządzącej umacnia ją zarówno w samej Grecji, jak i za granicą. Stanowi też wyraźny sygnał dla samej Unii Europejskiej.

5. Zakończenie

Demokracja i zasady suwerenności państw są elementami traktatów. Poszanowanie tych wartości należy do poszczególnych państw, jak i samej Unii Europejskiej. Brak tego poszanowania będzie skutkował odwracaniem się kolejnych państw od UE. Od początku kryzysu greckiego zastanawiano się, czy możliwy będzie Grexit. Opuszczenie przez Grecję strefy euro oznaczałoby tak naprawdę to, że wspólna waluta euro nie jest niezbędnym elementem funkcjonowania UE. Romano Prodi w przypływie szczerości powiedział kiedyś: „euro nie jest projektem ekonomicznym, tylko politycznym”. W trakcie szukania rozwiązań dla Grecji pojawił się nowy problem – Brexit. O ile na początku była to próba nacisku na UE przez Wielką Brytanię w sprawie m.in. zasiłków dla imigrantów, to aktualnie stał się on faktem. W czasie swojej wizyty prezydent USA (kwiecień 2016 r.) powiedział, że w przypadku wyjścia Wielkiej Brytanii z Unii Europejskiej oddzielne porozumienie bilateralne między obydwoma krajami „nie wydarzy się w najbliższej przyszłości”. Priorytetem były dla USA w dalszym ciągu negocjacje z całym blokiem Unii Europejskiej. Po tej wypowiedzi liczba zwolenników i przeciwników Brexitu wyrównała się. Był to początek końca Wielkiej Brytanii w Unii. 23 czerwca 2016 r. 51,9% Brytyjczyków opowiedziało się w referendum za wyjściem z UE. Frekwencja wyniosła 72,2%.

Na początku kryzysu w Grecji zapowiedziano, że skończą się czasy spłacania długów długami. Sytuacja Grecji pokazuje, że ten stan trwa nadal. Dług publiczny bije kolejne rekordy. Winna nie jest sama Grecja, ale także instytucje finansowe, które „pomogły” Grecji w wejściu do strefy euro (Goldman Sachs), EBC, Komisja Europejska, które przyjmowały bez zastrzeżeń informacje z Grecji bez weryfikacji.

Nietrudno zgodzić się ze sformulowaniem R. Handkego – analityka rynku i portfolio managera w OPCO „Gazeta Finansowa” [Handke 2015, s. 8-9], że „Grecy tak bardzo protestują przeciwko kolejnym cięciom i zaciskaniu pasa, ponieważ pomoc, o której tak głośno mówią europejscy przywódcy, tzw. pomoc finansowa dla Grecji, nie trafia do samych Greków. Oni w żadnej mierze nie czują jakiegokolwiek pomocy dla swojego państwa. Te pieniądze idą na spłaty długów, jakie Grecja zaciągnęła w niemieckich bankach. To są fikcyjne przelewy, które trafiają na konta w Niemczech”.

Ignorowanie woli wyborców, narzucanie „jedynie możliwych” rozwiązań bez uwzględniania możliwości ekonomicznych poszczególnych państw doprowadza do tego, że w kolejnych państwach wygrywają partie o nastawieniu, jeżeli nie antyunijnym, to na pewno sceptycznym wobec UE. Unia Europejska powinna być organizacją skupiającą suwerenne, demokratyczne narody, a nie reprezentującą interesy instytucji finansowych czy silniejszych państw. Jednym z takich krajów są Niemcy, które od początku przeciwstawiały się Grexitowi. Chroniły w ten sposób swoje interesy, zarabiając nawet na kryzysie. Dzięki redukcji oprocentowania własnych obligacji zarobiły na kryzysie greckim 100 mld euro. Jak twierdzi P. Lewandowski z Gazety Finansowej, „Grecja jako niepodległe państwo nie istnieje i mamy do czynienia z kondominium zarządzanym przez Trojkę, a w roli syndyka masy upadłościowej występują Niemcy, które podejrzewa się o to, że na rękę jest im scenariusz bankructwa – wejść do strefy euro, zadłużaj się, a potem wykupimy cię za bezcen”. Niemcom „zawdzięczamy” też kolejny kryzys – migracyjny, który może pogłębić podziały w UE i ostatecznie przyczynić się do jej rozpadu.

Literatura

- Banasik M., 2012, *Decyzje polityczne w czasach kryzysu i ich skutki społeczno-ekonomiczne na przykładzie wybranych państw Unii Europejskiej*, Chorzowskie Studia Polityczne, nr 5, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bankowej w Poznaniu, Chorzów.
- Banasik M., 2011, *Wpływ kryzysu greckiego na dalsze funkcjonowanie oraz rozszerzanie strefy euro*, Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Bankowej w Poznaniu, nr 35, Poznań.
- Bankowicz M., 2006, *Demokracja. Zasady, procedury, instytucje*, Wydawnictwo UJ, Kraków.
- Biernat T., Siwi A. (red.), 2000, *Demokracja. Teorie. Idee. Instytucje*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń.
- Chesnais F., 2012, *Bezprawne długi. Jak banki sterują demokracją*, Książka i Prasa, Warszawa.
- Dahl R., 1995, *Demokracja i jej krytycy*, SIW ZNAK, Kraków.
- Eurostat, Biuletyn Miesięczny, EBC, czerwiec 2006.
- Handke R., 2015, *Gazeta Finansowa*, nr 29/30, 17-30 lipca.
<http://electionresources.org/gr/vouli.php?election>.

- http://ec.europa.eu/economy_finance/explained/the_financial_and_economic_crisis/assisting_countries_in_trouble/index_pl.htm.
- <http://ec.europa.eu/Eurostat>.
- <http://electionresources.org/gr/vouli.php?election>.
- http://www.moja-grecja.pl/grecja_dzisiaj.php?str=ustroj.
- <http://www.money.pl/gospodarka/unia-europejska/wiadomosci/artykul/wybory-w-grecji-tajfun-i-trzesienie-ziemi-w,78,0,1699918.html>.
- Monthly Bulletin, Euro Area Statistics OnLine, ECB, September 2010.
- Niedziński B., 2015a, *Aleksis Cipras, czyli populistą trochę mniej radykalny*, Dziennik Gazeta Prawna, nr 16, 26 stycznia.
- Niedziński B., 2015b, *Grecja podąża drogą w nieznaną*, Dziennik Gazeta Prawna, nr 14, 22 stycznia.
- Rojowski K., 2015, *Kryzys finansowy w Grecji – przyczyny, obecna sytuacja i skutki. Analiza*, Unia Europejska.org, nr 1(17), http://uniaeuropejska.org/wp-content/uploads/2015/09/analiza_ue_org_1_2015_kryzys_finansowy_w_grecji.pdf.
- Sarrazin T., 2013, *Europa nie potrzebuje euro. Jak polityczne myślenie życzeniowe doprowadziło nas do kryzysu*, Wydawnictwo Studio EMKA, Warszawa.
- Skidelsky R., 2012, *Keynes. Powrót mistrza*, Krytyka Polityczna, Warszawa.
- Touissant E., Millet D., 2011, *Czy trzeba spłacać ten dług?*, Le Monde Diplomatique. Edycja Polska”, nr 7.
- Traktat o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej, 2010, [w:] *Prawo Unii Europejskiej. Wybór dokumentów*, ParkPrawo, Warszawa, Bielsko-Biała,
- Woś R., 2015, *Syriza? I dobrze*, Dziennik Gazeta Prawna, nr 20, 30 stycznia.
- Zacher L.W. (red.), 2011, *Transformacje demokracji. Doświadczenia, trendy, turbulencje, perspektywy*, Difin, Warszawa.
- Zombirt J., 2010, *Łatanie greckiej dziury*, Miesięcznik Bank, nr 4.